

สารบัญ

สารบัญแผนภาพ	๒
สารบัญตาราง	๓
ความเป็นมาของพระไตรปิฎก และการจัดพิมพ์พระไตรปิฎก	๔
โครงสร้างพระไตรปิฎก	๖
โครงสร้างพระวินัยปิฎก	๗
โครงสร้างพระสุตตันตปิฎก	๑๓
โครงสร้างพระอภิธรรมปิฎก	๒๑
สรุปโครงสร้างพระไตรปิฎกทั้ง ๓ หมวด	๒๕
ปกิณกะ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย	๒๖
โครงสร้างบาลีพระไตรปิฎก	๒๖
ลำดับชั้นคัมภีร์ทางพุทธศาสนา	๒๘
อรรถกถา	๒๙
คัมภีร์ฎีกา	๓๓
คัมภีร์อนุฎีกา	๓๓
สมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society)	๓๔
พระไตรปิฎกฉบับบาลีปกรณ์ (The Pali Canon)	๓๕
อรรถกถาพระไตรปิฎกฉบับบาลีปกรณ์ (The Pali Commentary)	๓๖
ประโยชน์ของการศึกษาโครงสร้างพระไตรปิฎก	๓๘
บรรณานุกรม	๓๙

สารบัญแนภาพ

แผนภาพที่ ๑ โครงสร้างหมวดหมู่พระไตรปิฎก.....	๖
แผนภาพที่ ๒ การเรียกชื่อหมวดย่อยพระวินัยปิฎกตามแบบในคัมภีร์วชิรสารัตถสังคหะ.....	๗
แผนภาพที่ ๓ การเรียกชื่อหมวดย่อยพระวินัยปิฎกแบบตามชื่อคัมภีร์ และแบบสมามบาลีปกรณ์.....	๗
แผนภาพที่ ๔ รายละเอียดหมวดย่อยพระวินัยปิฎก	๘
แผนภาพที่ ๕ รายละเอียดหมวดย่อยพระสุตตันตปิฎก	๑๓
แผนภาพที่ ๖ รายละเอียดหมวดย่อยพระอภิธรรมปิฎก.....	๒๑
แผนภาพที่ ๗ โครงสร้างพระไตรปิฎกทั้ง ๓ หมวด	๒๕
แผนภาพที่ ๘ โครงสร้างบาลีพระวินัยปิฎก.....	๒๗
แผนภาพที่ ๙ โครงสร้างบาลีพระสุตตันตปิฎก.....	๒๗
แผนภาพที่ ๑๐ โครงสร้างบาลีพระอภิธรรมปิฎก	๒๘
แผนภาพที่ ๑๑ อรรถกถาพระวินัยปิฎก	๓๐
แผนภาพที่ ๑๒ อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก	๓๑
แผนภาพที่ ๑๓ อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก	๓๒

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๑ พระวินัยปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์.....	๓๕
ตารางที่ ๒ พระสุตตันตปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์.....	๓๕
ตารางที่ ๓ พระอภิธรรมปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์.....	๓๖
ตารางที่ ๔ อรรถกถาพระวินัยปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์.....	๓๖
ตารางที่ ๕ อรรถกถาพระสุตตันตปิฎกฉบับบาลีปกรณ์.....	๓๗
ตารางที่ ๖ อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์.....	๓๘

ความเป็นมาของพระไตรปิฎก และการจัดพิมพ์พระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกเกิดขึ้นเมื่อใด

มีความเห็นอยู่ ๒ แนวทางเกี่ยวกับการแบ่งหมวดหมู่พระไตรปิฎก ว่าเริ่มมีการแบ่งหมวดหมู่เป็น ๓ หมวด หรือที่เรียกว่า พระไตรปิฎก นี้ในช่วงเวลาใด บางตำราแสดงความคิดเห็นว่าในการสังคายนาครั้งที่ ๑ และ ๒ ได้มีการชำระทั้งธรรมและวินัยครบ ๓ หมวด แต่ไม่ได้มีการกล่าวถึงคำว่า ปิฎกไว้เลย ใช้คำว่า ธรรม และ วินัย โดยให้ความเห็นไว้ว่า ได้รวมพระสูตรตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกไว้ในหมวดเดียวกัน คือ หมวดธรรม รวมเรียกทั้งหมดว่า “ธรรม และ วินัย” จึงมีความเห็นว่าการแบ่งหมวดหมู่พระไตรปิฎกเป็น ๓ หมวดนี้ อาจเริ่มมีมาตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๓๔) เป็นต้นมา

แต่ถ้าอ้างอิงตามหลักฐานของคัมภีร์อรรถกถาพระวินัยปิฎก (คัมภีร์สมันตปาสาทิกา) ผลงานของท่านพระพุทธโฆษาจารย์แล้ว ท่านถือว่าการแบ่งหมวดหมู่พระไตรปิฎกเป็น ๓ หมวดนี้ มีมาตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ ๑ เป็นต้นมา^๑

การจารึกพระไตรปิฎกครั้งแรก

การสังคายนาครั้งที่ ๑, ๒ และ ๓ ได้ใช้วิธีมุขปาฐะ คือสวดและท่องจำพร้อมกัน แต่เนื่องด้วยความสามารถในการท่องจำทั้งพระธรรมและวินัยของพระสาวกในรุ่นต่อๆมา มิอาจเทียบเท่าพระสาวกในยุคพุทธกาลได้ อีกทั้งเพื่อป้องกันการผิดพลาดจากการท่องจำสืบต่อกันไป จึงได้เริ่มมีการจารึกพุทธวจนะลงในใบลานในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๒ ในลังกา ในปี พ.ศ. ๔๓๓ ในรัชสมัยพระเจ้าวัฏฏคามณีอภัย (ลังกา)^๒

^๑ สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘ - ๙.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๒.

ภาพที่ ๑ พระไตรปิฎกภาษาสิงหล จารึกลงในใบลาน

พระไตรปิฎกในประเทศไทย

ประเทศไทยมีประวัติการชำระและจารึกพระไตรปิฎกในยุคสมัยต่างๆ ดังนี้

- พ.ศ. ๒๐๒๐ – ได้มีการจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นครั้งแรก ในสมัยพระเจ้าติโลกราช ณ วัดเจ็ดยอด เมืองเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๔๓๑ – ได้มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นเล่มหนังสือครั้งแรก ในรัชกาลที่ ๕
- พ.ศ. ๒๔๓๖ – ตีพิมพ์พระไตรปิฎกเสร็จเรียบร้อย และฉลองงานรัชดาภิเษก พระไตรปิฎกรวม ๓๙ เล่ม (ในสมัยรัชกาลที่ ๕)
- พ.ศ. ๒๔๖๘ – ได้มีการตีพิมพ์พระไตรปิฎกใหม่เป็นฉบับที่สมบูรณ์ คือ พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ จำนวน ๔๕ เล่ม ในสมัยรัชกาลที่ ๗^๑

^๑ สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

ที่มาของจำนวนพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม

จำนวนของพระไตรปิฎกทั้งหมดทั้งชุด ๔๕ เล่มนี้ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการสื่อถึงการรำลึกถึงพระกฤตนาถิคุณอันบริสุทธ์ของพระพุทธเจ้า ในการที่ทรงเมตตาปฏิบัติพุทธกิจเป็นเวลายาวนานถึง ๔๕ พรรษา นับตั้งแต่ทรงตรัสรู้จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

โครงสร้างพระไตรปิฎก^๔

ปัจจุบันใช้รูปแบบการแบ่งหมวดหมู่พระไตรปิฎกเป็น ๓ หมวด ดังนี้

พระวินัยปิฎก	พระวินัยทั้งหมดของภิกษุและภิกษุณี, สังฆกรรม, ประวัติความเป็นมาภิกษุณี และประวัติการสังคายนาครั้งที่ ๑ และ ๒
พระสุตตันตปิฎก	พระสูตรขนาดยาวและขนาดกลาง, พระสูตรประมวลเป็นเรื่องๆ หรือเป็นข้อๆ พร้อมเรื่องราวประกอบของแต่ละพระสูตร รวมถึงภาษิตสาวก และชาดก
พระอภิธรรมปิฎก	ธรรมล้วนๆ แบ่งเป็นหมวดๆ เป็นข้อๆ แบ่งตามธาตุ ธรรมะเป็นคู่ๆ การบัญญัติบุคคล และการถาม-ตอบกถาวัตถุ

แผนภาพที่ ๑ โครงสร้างหมวดหมู่พระไตรปิฎก

^๔สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐-๒๓.

โครงสร้างพระวินัยปิฎก

วิธีการเรียกชื่อหมวดย่อยพระวินัยปิฎก ๔ แบบ^๕

โครงสร้างพระวินัยปิฎก	แบ่งหมวดย่อยแบบในคัมภีร์วชิรสารัตถสังคหะ (พระรัตนปัญญาเถระ)	
มหาวิภังค์ (เล่ม ๑-๒)	<u>อา</u> ทิกัมมะ (อาบัติหนัก)	<u>ป</u> ราชิก (อาบัติหนัก)
ภิกขุณีวิภังค์ (เล่ม ๓)	<u>ป</u> าจิตตีย์ (อาบัติเบา)	<u>ป</u> าจิตตีย์ (อาบัติเบา)
มหาวรรค (เล่ม ๔ - ๕)	<u>ม</u> หาวรรค (สิกขาบทนอก ปาติโมกข์ตอนต้น)	<u>ม</u> หาวรรค (สิกขาบทนอก ปาติโมกข์ตอนต้น)
จุฬวรรค (เล่ม ๖ - ๗)	<u>จ</u> ฬวรรค (สิกขาบทนอก ปาติโมกข์ตอนปลาย)	<u>จ</u> ฬวรรค (สิกขาบทนอก ปาติโมกข์ตอนปลาย)
ปริวาร (เล่ม ๘)	<u>ป</u> ริวาร (ภาคผนวก)	<u>ป</u> ริวาร (ภาคผนวก)

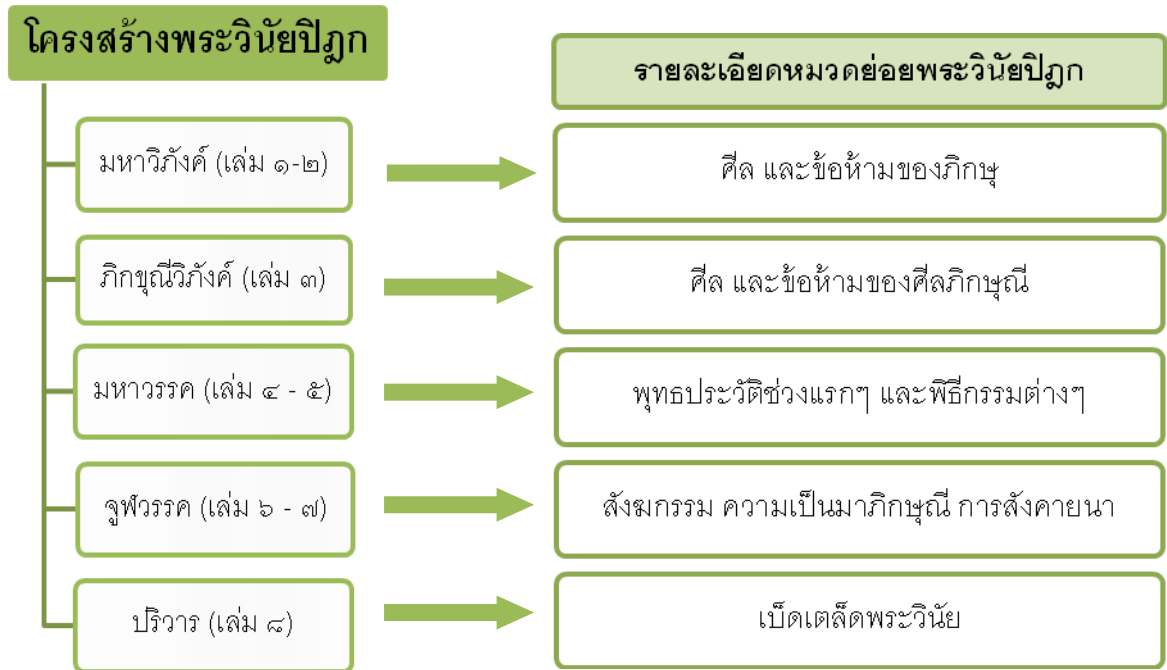
แผนภาพที่ ๒ การเรียกชื่อหมวดย่อยพระวินัยปิฎกตามแบบในคัมภีร์วชิรสารัตถสังคหะ

โครงสร้างพระวินัยปิฎก	แบ่งตามชื่อคัมภีร์	แบ่งแบบสมาคมบาลีปกรณ์
มหาวิภังค์ (เล่ม ๑-๒)	<u>ม</u> หาวิภังค์	<u>ส</u> สุตตวิภังค์ (ประมวล สิกขาบทภิกษุ ภิกษุณี)
ภิกขุณีวิภังค์ (เล่ม ๓)	<u>ภ</u> ิกขุณีวิภังค์	<u>ข</u> ชั้นณะ (รวมสิกขาบท นอกปาติโมกข์)
มหาวรรค (เล่ม ๔ - ๕)	<u>ม</u> หาวรรค	<u>ป</u> ปริวาร (เบ็ดเตล็ด)
จุฬวรรค (เล่ม ๖ - ๗)	<u>จ</u> ฬวรรค	
ปริวาร (เล่ม ๘)	<u>ป</u> ริวาร	

แผนภาพที่ ๓ การเรียกชื่อหมวดย่อยพระวินัยปิฎกแบบตามชื่อคัมภีร์ และแบบสมาคมบาลีปกรณ์

^๕คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระวินัยปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑-๑๓.

รายละเอียดหมวดย่อยพระวินัยปิฎก^๖

แผนภาพที่ ๔ รายละเอียดหมวดย่อยพระวินัยปิฎก

เหตุใดจึงต้องจัดพระวินัยปิฎกไว้เป็นหมวดแรก?

พระวินัยได้รับการชำระ หรือเรียบเรียงเป็นหมวดแรก นับตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ ๑ เป็นต้นมา เนื่องจากพระวินัยถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการดำรงและสืบทอดพระพุทธศาสนา หรือที่เรียกกันว่า พระวินัยเป็นอายุ หรือพระวินัยเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนานั้นเอง โดยมีที่มาดังนี้

(ในการสังคายนาครั้งที่ ๑ หลังจากพระอานนท์เข้าในที่ประชุมสงฆ์)

“เมื่อพระอานนท์นั้นนั่งแล้วอย่างนั้น พระมหากัสสปเถระจึงปริกษาภิกษุทั้งหลายว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ! พวกเราจะสังคายนาอะไรก่อน พระธรรมหรือพระวินัย” ภิกษุทั้งหลายเรียนว่า “ข้าแต่

^๖ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทย
รายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕-๒๖.

ท่านพระมหากัสสป! ชื่อว่าพระวินัยเป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังตั้งอยู่
พระพุทธศาสนาจักดำรงค์อยู่; เพราะฉะนั้นพวกเราจะสังคายนาพระวินัยก่อน”^{๑๗}

โครงสร้างพระวินัยปิฎก เล่ม ๑ - ๘

โครงสร้างพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ (เล่ม ๑-๒)

เล่มที่ ๑ - มหาวิภังค์

ว่าด้วยสิกขาบทของหลักๆของภิกษุ มีหมวดย่อยดังนี้

๑. เวรัญชกัณฑ์ - เล่าเหตุการณ์ที่พระสารีบุตรคำนึงถึงความดำรงตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา และ
ขอให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย
๒. ปฐมปาราชิกกัณฑ์ - ปาราชิกสิกขาบทข้อที่ ๑ คือ ห้ามภิกษุเสพเมถุน
๓. ทุติยปาราชิกกัณฑ์ - ปาราชิกสิกขาบทข้อที่ ๒ คือ ห้ามภิกษุเอาของผู้อื่นเกิน ๕ มาสก
๔. ตติยปาราชิกกัณฑ์ - ปาราชิกสิกขาบทข้อที่ ๓ คือ ห้ามภิกษุฆ่ามนุษย์
๕. จตุตถปาราชิกกัณฑ์ - ปาราชิกสิกขาบทข้อที่ ๔ คือ ห้ามภิกษุขูดอตุริมุสยธรรมที่ไม่มีในตน
๖. เตรสกัณฑ์ - ว่าด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ๑๓ ข้อ
๗. อนियตกัณฑ์ - ว่าด้วยอาบัติที่ไม่แน่ว่าปรับข้อไหน ต้องดูพยานหลักฐานประกอบ

รวมสรุปสาระสำคัญของพระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ คือ ปาราชิก ๔, สังฆาทิเสส ๑๓, อนियต ๒ (รวม ๑๙
ข้อ)

^{๑๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย. ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๙.

เล่มที่ ๒ - มหาวิภังค์

ว่าด้วยสิกขาบทข้อที่เหลือของภิกษุ มีหมวดย่อยดังนี้

๑. นิสสัคคิกัณฑ์ – ปาจิตตีย์ สละของ อาบัติตก ๓๐
๒. ปาจิตตยิกัณฑ์ – ปาจิตตีย์ ไม่มีเงื่อนไข ๙๒
๓. ปาฏิเทศนียกัณฑ์ – อาบัติพึงแสดงคืน ๔
๔. เสขียกัณฑ์ – ข้อพึงศึกษา ๗๕ รูป และ เบ็ดเตล็ด
๕. ธรรมสำหรับระงับอธิกรณ์ – ๗ ประการ

โครงสร้างพระวินัยปิฎก ภิกษุณีวิภังค์ (เล่ม ๓)

เล่มที่ ๓ - ภิกษุณีวิภังค์

ว่าด้วยสิกขาบททั้งหมดของภิกษุณี มีส่วนที่เหมือนสิกขาบทของภิกษุส่วนหนึ่ง และส่วนที่เพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่ง มีหมวดย่อยดังนี้

๑. ปาราชิกกัณฑ์ – ปาราชิกสิกขาบท ๘ ข้อ (เหมือนภิกษุ ๔ ข้อ เพิ่มอีก ๔ ข้อ)
๒. สัตตตรสกัณฑ์ – อาบัติสังฆาติเสส ๑๗ ข้อ (เหมือนภิกษุ ๑๐ ข้อ เพิ่มอีก ๗ ข้อ)
๓. นิสสัคคิกัณฑ์ – อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ (อาบัติปาจิตตีย์ที่ต้องสละสิ่งของ) ๓๐ ข้อ (เหมือนภิกษุ ๑๒ ข้อ เพิ่มอีก ๑๘ ข้อ)
๔. ปาจิตตยิกัณฑ์ – อาบัติปาจิตตีย์ที่ไม่ต้องสละสิ่งของ ๑๑๖ ข้อ (เหมือนภิกษุ ๙๖ ข้อ เพิ่มอีก ๒๐ ข้อ)
๕. ปาฏิเทศนียกัณฑ์ – อาบัติปาฏิเทศนียะ (อาบัติที่ควรแสดงคืน) ๘ ข้อ (ไม่เหมือนของภิกษุ)
๖. เสขียกัณฑ์ – ข้อพึงศึกษา ๗๕ ประการ และธรรมระงับอธิกรณ์ ๗ ประการ (เหมือนภิกษุ)

รวมสรุปสาระสำคัญของพระไตรปิฎกเล่มที่ ๓ คือ สิกขาบททั้งหมดของภิกษุณี คือ อาบัติปาราชิก ๘, สังฆาทิเสส ๑๗, นิสสัคคิย ๓๐, ปาจิตตีย์ ๑๑๖, ปาฏิเทส ๘, เสขิย ๘๑ (รวม ๓๑๑ ข้อ)

โครงสร้างพระวินัยปิฎก มหาวรรค (เล่ม ๔-๕)

เล่มที่ ๔ - มหาวรรค

ว่าด้วยเรื่องสำคัญๆ แบ่งเป็น ๕ หมวด หรือ ๕ ชั้นธกะดังนี้

๑. มหาชั้นธกะ – ว่าด้วยเรื่องตั้งแต่ตรัสรู้ การแสดงธรรมเทศนากัณฑ์ต่างๆ และข้อปฏิบัติการบวช
๒. อุโบสถชั้นธกะ – ว่าด้วยการฟังธรรม และสวดปาฏิโมกข์
๓. วัสสูปนายิกาชั้นธกะ – ว่าด้วยรายละเอียดในการจำพรรษา
๔. ปวารณาชั้นธกะ – ว่าด้วยการปวารณาตนของภิกษุ

เล่มที่ ๕ - มหาวรรค

ว่าด้วยเรื่องใหญ่ๆ รายละเอียดต่อจากเล่มที่ ๔ แบ่งรายละเอียดเป็นหมวดย่อย ๖ หมวด หรือ ๖ ชั้นธกะ ดังนี้

๑. จัมมชั้นธกะ – หมวดว่าด้วยหนัง เป็นข้อปฏิบัติต่างๆเกี่ยวกับหนังสัตว์
๒. เภสัชชชั้นธกะ – หมวดว่าด้วยยารักษาโรค ว่าด้วยยาชนิดต่างๆที่ทรงอนุญาต การหุงต้มในที่อยู่ เรื่องน้ำดื่ม และเนื้อที่สมควรฉัน
๓. กฐินชั้นธกะ – หมวดว่าด้วยกฐิน กล่าวถึงเหตุที่ทรงอนุญาตการรับกฐิน ข้อกำหนดการเดาะกฐิน และอานิสงส์เมื่อได้กราลกฐิน
๔. จีวรชั้นธกะ – หมวดว่าด้วยจีวร กล่าวถึงการที่ทรงอนุญาตให้รับจีวรได้ และข้อปฏิบัติต่างๆเกี่ยวกับจีวร

๕. จัมเปยยขันธกะ – หมวดยาด้วยเหตุการณ์ในกรุงจัมปา การทำกรรมของสงฆ์ชนิดต่างๆและการลงโทษ

๖. โกสัมพีขันธกะ – หมวดยาด้วยเหตุการณ์ในกรุงโกสัมพี กล่าวถึงเรื่องที่ตั้งสงฆ์แตกความสามัคคีกัน และวิธีปรองดองสงฆ์ในทางพระวินัย

โครงสร้างพระวินัยปิฎก จุฬวรรค (เล่ม ๖-๗)

เล่มที่ ๖ - จุฬวรรค

๑. กัมมขันธกะ – หมวดยาด้วยสังฆกรรม ขยายความเพิ่มจากเล่มที่ ๕

๒. ปารีวาสิกขันธกะ – หมวดยาการอยู่ปรีวาสิกเพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

๓. สมุจจยขันธกะ – หมวดยาการออกอาบัติสังฆาทิเสสเพิ่มเติมจากปารีวาสิกขันธกะ

๔. สมถขันธกะ – หมวดยาด้วยวิธีระงับอธิภรณ์ ๗ ประการ

เล่มที่ ๗ - จุฬวรรค

๑. ขุททกวัตถุขันธกะ – หมวดยาเรื่องเล็กน้อย เบ็ดเตล็ด เช่น ข้อปฏิบัติการสงฆ์ ข้อนุญาตเกี่ยวกับบาตร เป็นต้น

๒. เสนาสนวัตถุขันธกะ – หมวดยาด้วยเรื่องที่อยู่อาศัย เครื่องใช้เครื่องประจําในที่อยู่ เป็นต้น

๓. สังฆเภทขันธกะ – หมวดยาด้วยเรื่องสงฆ์แตกกัน เรื่องพระเทวทัต และข้อกำหนดต่างๆเกี่ยวกับกรณีสงฆ์แตกกัน

๔. วัตตขันธกะ – หมวดยาด้วยข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ๑๓ เรื่อง

๕. ภิกขุณีขันธกะ – หมวดยาด้วยความเป็นมา และข้อปฏิบัติของภิกษุณี

๖. ปัญจสติกขันธกะ – หมวดยาด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ในการสังคายนาครั้งที่ ๑

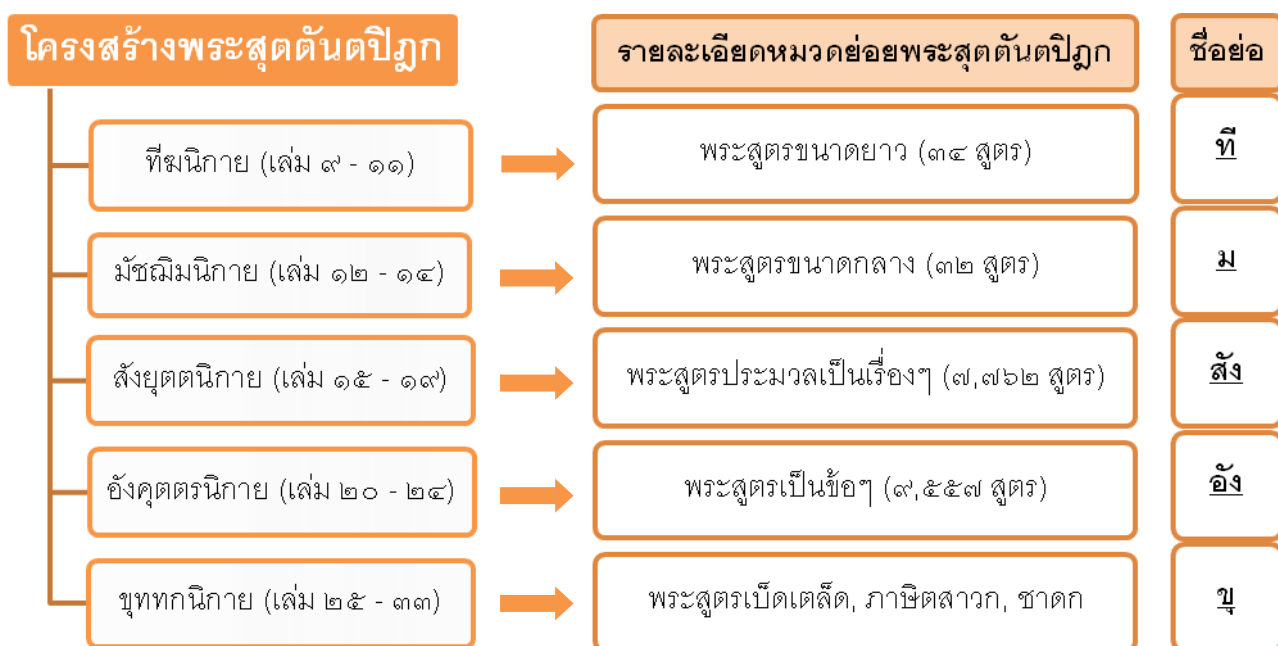
๗. สัตตสติกขันธกะ – หมวดยาด้วยพระอรหันต์ ๗๐๐ รูป ในการสังคายนาครั้งที่ ๒

โครงสร้างพระวินัยปิฎก ปริวาร (เล่ม ๘)

เล่มที่ ๘ - ปริวาร

สรุป และเบ็ดเตล็ดพระวินัย รวมเป็นหัวข้อหลักๆ ๒๑ หัวข้อ

โครงสร้างพระสุตตันตปิฎก^๔

แผนภาพที่ ๕ รายละเอียดหมวดย่อยพระสุตตันตปิฎก

โครงสร้างพระสุตตันตปิฎก เล่ม ๙ - ๓๓

โครงสร้างพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย (เล่ม ๙-๑๑)

ทีฆนิกาย (เล่ม ๙ - ๑๑)

รวบรวมพระสูตรขนาดยาว รวม ๓๔ สูตร แบ่งเป็น ๓ เล่ม ดังนี้

^๔ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ไทย
รายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗-๓๐.

เล่มที่ ๙ – ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค

รวบรวมพระสุตตรขนาดยาว หมวดที่ว่าด้วยกองศีล ๑๓ พระสูตร มีพรหมชาลสูตร, สามัญญผลสูตร เป็นต้น

เล่มที่ ๑๐ – ทีฆนิกาย มหาวรรค

รวบรวมพระสุตตรขนาดยาว หมวดที่ว่าด้วยเรื่องใหญ่ๆ ๑๐ พระสูตร มีมหาสติปัฏฐานสูตร มหาปริณิพพานสูตร เป็นต้น

เล่มที่ ๑๑ – ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค

รวบรวมพระสุตตรขนาดยาว ๑๑ พระสูตร เรียกชื่อเล่มตามพระสูตรแรกในเล่มคือ ปาฎิกสูตร

โครงสร้างพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย (เล่ม ๑๒ - ๑๔)

รวบรวมพระสุตตรความยาวขนาดกลาง รวม ๑๕๒ สูตร แบ่งเป็น ๓ เล่ม ดังนี้

เล่มที่ ๑๒ – มัชฌิมนิกาย มุลปัณณาสก์

รวบรวมพระสุตตรขนาดกลาง ๕ วรรค วรรคละ ๑๐ พระสูตร นำด้วยมูลปริยายสูตร

เล่มที่ ๑๓ – มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์

รวบรวมพระสุตตรขนาดกลาง ๕ วรรค วรรคละ ๑๐ พระสูตร แบ่งวรรคตามประเภทบุคคล เช่น คนปติวรรค เป็นพระสูตรว่าด้วย คฤหบดี หรือผู้ครองเรือน, ปริพาชกวรรค เป็นพระสูตรว่าด้วยปริพาชก เป็นต้น

เล่มที่ ๑๔ – มัชฌิมนิกาย อุปรปัณณาสก์

รวบรวมพระสุตตรขนาดกลาง ๕ วรรค รวม ๕๒ พระสูตร นำด้วยเทวทหสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยเหตุการณ์ในเทวทหนิคม

โครงสร้างพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย (เล่ม ๑๕ - ๑๙)

รวบรวมพระสูตรโดยประมวลเรื่องเข้าไว้เป็นหมวดหมู่ รวม ๗,๗๖๒ สูตร แบ่งเป็น ๕ เล่ม ดังนี้

เล่มที่ ๑๕ – สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

รวบรวมพระสูตร ๑๑ สังยุตต์ เป็นพระสูตรที่มีคาถา หรือคาถอนเป็นบทกวีสอนบุคคลต่างๆ แบ่งตามบุคคล และสถานที่ เช่น เทวดาสังยุตต์ ประมวลพระสูตรที่ทรงสอนเทวดา, มารสังยุตต์ ประมวลพระสูตรที่ทรงสอนมาร เป็นต้น

เล่มที่ ๑๖ – สังยุตตนิกาย นิทานวรรค

รวบรวมพระสูตร ๙ สังยุตต์ ที่ว่าด้วยเหตุปัจจัยแห่งการเวียนว่ายตายเกิด (ปฏิจลสมุปบาท)

เล่มที่ ๑๗ – สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค

รวบรวมพระสูตร ๑๓ สังยุตต์ เป็นพระสูตรว่าด้วยเรื่องขันธ ๕ รูปและนาม ในแง่มุมต่างๆ

เล่มที่ ๑๘ – สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค

รวบรวมพระสูตร ๑๐ สังยุตต์ เป็นพระสูตรว่าด้วยเรื่องอายตนะ ๖ ตามแนวไตรลักษณ์

เล่มที่ ๑๙ – สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

รวบรวมพระสูตร ๑๒ สังยุตต์ เป็นพระสูตรว่าด้วยเรื่องใหญ่ๆ ที่สำคัญ คือ โพธิปักขิยธรรม มี มรรค, โพชฌงค์, สติปัฏฐาน เป็นต้น

โครงสร้างพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย (เล่ม ๒๐ - ๒๔)

รวบรวมพระสูตรโดยประมวลตามจำนวนข้อของหลักธรรม รวม ๙,๕๕๗ สูตร แบ่งเป็น ๕ เล่ม ดังนี้

เล่มที่ ๒๐ – อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

รวบรวมพระสูตรที่ว่าด้วยหลักธรรมที่มีจำนวน ๑, ๒, ๓ ข้อ เช่น เอตทัคคปาติ (บาลีว่าด้วย เอตทัคคะ), การบูชา ๒ อย่าง (ให้อามิส กับให้ธรรม) และ ทุจจริต ๓ (ทุจจริตทางกาย วาจา ใจ) เป็นต้น

เล่มที่ ๒๑ – อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต

รวบรวมพระสูตรที่ว่าด้วยหลักธรรมที่มีจำนวน ๔ ข้อ เช่น จักร ๔, สมาธิภาวนา ๔, ปฏิปทา ๔ เป็นต้น

เล่มที่ ๒๒ – อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉกนิบาต

รวบรวมพระสูตรที่ว่าด้วยหลักธรรมที่มีจำนวน ๕, ๖ ข้อ เช่น กำลัง ๕ ของพระเสขะ, อานิสงส์ ๕ ของการเดินจงกรม เป็นต้น

เล่มที่ ๒๓ – อังคุตตรนิกาย สัตตก-อัฐก-นวกนิบาต

รวบรวมพระสูตรที่ว่าด้วยหลักธรรมที่มีจำนวน ๗, ๘, ๙ ข้อ เช่น สังโยชณีย์ ๗, อานิสงส์ ๘ ของเมตตา, พระอรหันต์ย่อมไม่ทำการ ๙ อย่าง เป็นต้น

เล่มที่ ๒๔ – อังคุตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต

รวบรวมพระสูตรที่ว่าด้วยหลักธรรมที่มีจำนวน ๑๐, ๑๑ ข้อ เช่น ประโยชน์ ๑๐ ประการที่ทรงบัญญัติสิกขาบท, อานิสงส์ ๑๑ ของเมตตาเจโตวิมุติ เป็นต้น

โครงสร้างพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย (เล่ม ๒๕ - ๓๓)

รวบรวมพระสูตรเบ็ดเตล็ด, ภาษิตพระสาวก และชาดก แบ่งเป็น ๙ เล่ม ดังนี้

เล่มที่ ๒๕ – ขุททกนิกาย

รวบรวมพระสูตรเบ็ดเตล็ดต่างๆ แบ่งเป็น ๕ หมวดย่อย ดังนี้

๑. ขุททกปาฐะ – บทสวดเล็กๆ เช่น สรณคมนะ, ทสสิกขาบท, มงคลสูตร เป็นต้น

๒. ธัมมปทคาถา – ธรรมบท คือ สุภาสิตสั้นๆ รวม ๔๒๓ บท

๓. อุทาน – พุทธภาษิต แบ่งเป็นหมวดหมู่ตามเหตุการณ์

๔. อติวุตตะกะ – เป็นข้อความที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ แบ่งเป็นหมวดหมู่ตามจำนวนข้อ

๕. สุตตันนิบาต – พระสูตรเบ็ดเตล็ด แบ่งเป็น ๕ วรรคย่อย

เล่มที่ ๒๖ – ขุททกนิกาย

รวบรวมพระสูตรต่างๆ แบ่งเป็นหมวดหมู่ย่อย ๔ หมวด ดังนี้

๑. วิมานวัตถุ – รวบรวมการถามตอบระหว่างพระมหาโมคคัลลานะ และเทพบุตร เทพธิดา ว่าด้วยเรื่องเหตุอย่างไร ทำให้ได้วิมานอย่างไร

๒. เปตวัตถุ – ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ไปเกิดเป็นเปรตในสภาวะต่างๆ

๓. เอรคาถา – รวบรวมภาษิตเตือนใจภิกษุ

๔. เอรีคาถา – รวบรวมภาษิตเตือนใจภิกษุณี

เล่มที่ ๒๗ – ขุททกนิกาย ชาดก ๑

ภาคแรกของชาดก รวบรวมชาดกเรื่องสั้นๆ ๕๒๕ เรื่อง เล่าเรื่องการที่พระพุทธเจ้าทรงเวียนว่ายตายเกิด บำเพ็ญบารมีมาในชาติต่างๆ

เล่มที่ ๒๘ – ขุททกนิกาย ชาดก ๒

ภาคที่สองของชาดก รวมชาดกเรื่องยาว ๒๒ เรื่อง รวมถึงชาดกทศชาติ คือการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ก่อนการตรัสรู้

เล่มที่ ๒๙ – ขุททกนิกาย มหานิเทศ

รวบรวมภาษิตพระสารีบุตร ซึ่งเป็นคำอธิบายพระสูตรโดยพระสารีบุตร ๑๖ พระสูตร

เล่มที่ ๓๐ – ขุททกนิกาย จุฬนิทส

รวบรวมภาษิตพระสารีบุตร ต่อจากเล่มที่ ๒๙ ซึ่งเป็นคำอธิบายพระสูตรโดยพระสารีบุตร ๑๗ พระสูตร

เล่มที่ ๓๑ – ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค

ภาษิตพระสารีบุตร ซึ่งเป็นคำอธิบายพระสูตรที่เกี่ยวกับทางแห่งความแตกฉาน โดยพระสารีบุตร มีมหารวรรค (เรื่องใหญ่ๆ ๑๐ เรื่อง), ยุกนัทธวรรค (เรื่องสมณะและวิปัสณา ๑๐ เรื่อง) และ ปัญญาวรรค (ว่าด้วยปัญญา ๑๐ เรื่อง)

เล่มที่ ๓๒ – ขุททกนิกาย อปทาน ๑

รวบรวมประวัติการบำเพ็ญความดีงามของพระพุทธเจ้า, พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวก

เล่มที่ ๓๓ – ขุททกนิกาย อปทาน ๒

ว่าด้วยเรื่องของพุทธวงศ์ (วงศ์ของพระพุทธเจ้า คือพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์), พุทธจริยา และการบำเพ็ญบารมีในชาติต่างๆ

พระสูตรใดเป็นพระสูตรแรกในพระสุตตันตปิฎก?

พระสูตรในพระสุตตันตปิฎกมิได้ถูกเรียบเรียงตามกาลเวลาที่พระสูตรถูกแสดง แต่ถูกจัดเรียงเรียงเป็นหมวดหมู่ตามความเหมาะสม พระสูตรแรกที่ถูกแสดงไว้ในพระสุตตันตปิฎกคือ “พรหมชาลสูตร” อยู่ใน พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค เป็นพระไตรปิฎกเล่มที่ ๙

พรหมชาลสูตร (สูตรว่าด้วยชายอันประเสริฐ)^๙

พรหมชาลสูตรเป็นพระสูตรขนาดยาวสูตรแรกในพระสุตตันตปิฎก เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งสอนเหล่าภิกษุหลังจากเหล่าภิกษุได้สนทนากันเรื่องทีสุบปิยปริพาชกได้กล่าวติเตียนพระ

^๙ ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๑/๑.

รัตนตรัย และพรหมทัตมาณพผู้เป็นศิษย์ได้กล่าวสรรเสริญพระรัตนตรัย เป็นพระสูตรขนาดยาว จำนวนหลายหน้า ซึ่งสามารถสรุปใจความสำคัญได้เป็น ๕ ส่วนดังนี้

- ❖ มิให้โกรธเมื่อมีผู้ติเตียนพระรัตนตรัย และมีให้ยินดีเมื่อมีผู้สรรเสริญพระรัตนตรัย
- ❖ กล่าวถึงรายละเอียดของ จูฬศีล, มัชฌิมศีล, มหาศีล (ศีลอย่างเล็กน้อย, อย่างกลาง และอย่างใหญ่)
- ❖ รายละเอียดของทิวาสี ๖๒ ประการ (ปรารภเบื้องต้น ๑๘, เบื้องปลาย ๔๔)
- ❖ ทรงตรัสว่าผู้ที่มีทิวาสี ๖๒ ประการนี้ ย่อมได้เสวยอารมณ์จากอายตนะทั้ง ๖ มีความยึดมั่น ถือมั่นดังปลาที่ติดอยู่ในข่าย
- ❖ สูดท้ายแล้ว จึงทรงตรัสว่าตถาคตเป็นผู้ถอนตัณหาอันจะทำให้ติดอยู่ในภพได้แล้ว

เหตุใดจึงต้องนำพรหมชาลสูตรมาแสดงไว้เป็นพระสูตรแรกในพระสุตตันตปิฎก?

มีข้อสังเกตว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดง รัมมจักกัปปวัตตนสูตรไว้เป็นพระสูตรแรก หลังตรัสรู้ เหตุใดจึงไม่นำรัมมจักกัปปวัตตนสูตรมาแสดงเป็นพระสูตรแรกในพระสุตตันตปิฎก แต่กลับนำพรหมชาลสูตรมาแสดงไว้เป็นพระสูตรแรก

การเรียงเรียงลำดับของพระสูตรเช่นนี้ ย่อมต้องมีเหตุผลอันลึกซึ้งซึ่งพระอรหันต์ทั้งหลายที่ได้ร่วมกันทำการสังคายนาได้พิจารณาไว้ดีแล้ว ในที่นี้จะขอวิเคราะห์เหตุผลการนำพรหมชาลสูตรขึ้นแสดงเป็นพระสูตรแรก โดยพิจารณาตามหัวข้อสำคัญในพระสูตรไปตามลำดับ ดังนี้

- ❖ มิให้โกรธเมื่อมีผู้ติเตียนพระรัตนตรัย และมีให้ยินดีเมื่อมีผู้สรรเสริญพระรัตนตรัย
 - เป็นการเปิดใจผู้เริ่มศึกษาพระพุทธศาสนาได้ว่าพระพุทธเจ้ามิได้ทรงต้องการการสรรเสริญหรือยอมรับ มิได้ทรงโกรธหากมีผู้ไม่ยอมรับ ไม่บังคับให้ศรัทธา หากแต่มีเหตุและผลให้ไปพิจารณาเอง
- ❖ จูฬศีล, มัชฌิมศีล, มหาศีล (ศีลอย่างเล็กน้อย, อย่างกลาง และอย่างใหญ่)
 - เนื่องจากศีลเป็นบาทฐานของการเริ่มฝึกตนในทางพุทธศาสนาตามหลักของไตรสิกขา พระสูตรเรื่องศีลจึงถูกนำมารวมไว้ใน พระสุตตันตปิฎก ที่หนิกาย สीलขันธวรรค (เล่มที่ ๙) เป็นเล่มแรกในหมวดพระสุตตันตปิฎก

- ❖ รายละเอียดทิวฎี ๖๒ ประการ (ปรารภเบื้องต้น ๑๘, เบื้องปลาย ๔๔)
 - ชี้แจงความเห็นที่ผิดทั้ง ๖๒ ประการ เป็นการปูพื้นฐานในการศึกษาต่อไป ไม่ให้เข้าใจหรือตีความผิดไปเป็นความเห็นได้ใน ๖๒ ประการนี้ เพราะทราบแต่เบื้องต้นแล้วว่าสิ่งใดไม่ใช่ สิ่งใดไม่ถูก
 - เป็นการให้ผู้เริ่มศึกษาได้พิจารณาความเห็นเดิมของตน ว่าอยู่ในขอบข่ายของทิวฎี ๖๒ ประการนี้บ้างหรือไม่

❖ ทรงแสดงว่าผู้ที่มีทิวฎี ๖๒ ประการนี้ ย่อมได้เสวยอารมณ์จากอายตนะทั้ง ๖ มีความยึดมั่นถ้อมันดังปลาที่ติดอยู่ในข่าย

- ผู้ศึกษาจะได้ทราบถึงผล ที่เกิดจากเหตุแห่งการมีทิวฎี ๖๒ ประการนี้

❖ สุตท้ายแล้ว จึงทรงแสดงว่าตถาคตเป็นผู้ถอนตัณหาอันจะทำให้ติดอยู่ในภพได้แล้ว

- ชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะหลุดพ้นจากข่ายแห่งความยึดมั่นถ้อมันนี้ ถือเป็น การปูทางก่อนที่จะเริ่มต้นศึกษาในหลักธรรมต่างๆ และเพื่อให้เข้าใจในเป้าหมายของพุทธศาสนา ซึ่งก็คือความหลุดพ้นจากความยึดมั่นถ้อมันนั่นเอง

ด้วยเหตุผลทั้งปวงที่ได้กล่าวมาดังนี้แล้ว จึงเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง ที่จะนำพรหมชาลสูตรมาแสดงไว้เป็นพระสูตรแรกในพระสุตตันตปิฎก เพื่อเป็นการทั้งเปิดใจ และปูทางสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษาพระสูตร และหลักธรรมข้ออื่นๆต่อไป

โครงสร้างพระอภิธรรมปิฎก^{๑๑}

แผนภาพที่ ๖ รายละเอียดหมวดย่อยพระอภิธรรมปิฎก

โครงสร้างพระอภิธรรมปิฎก เล่ม ๓๔-๔๕

พระอภิธรรมปิฎก เป็นหมวดที่รวบรวมข้อธรรมเป็นหลักธรรมล้วนๆ ไม่มีเรื่องราวของบุคคล หรือสถานที่เข้ามาเกี่ยวข้อง แบ่งเป็น ๗ หมวดย่อย รวม ๑๒ เล่ม ดังนี้

เล่มที่ ๓๔ – ธัมมสังคณี

ยกหลักธรรมแม่บทขึ้นตั้งเป็นหัวข้อ เปรียบเสมือนเป็นบทนำของอภิธรรมทั้งหมด แบ่งเป็น ๕ หมวดย่อย ดังนี้

๑. มาติกา (แม่บท) – แม่บทแห่งธรรม เป็นธรรมะหัวข้อใหญ่ๆ ซึ่งสามารถนำเอาข้อธรรมต่างๆ ทั้งหลายมาสรุปลงได้หมด

^{๑๑} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๒-๓๔.

๒. จิตตูปปาตกัณฑ์ – ยกมาติกาแม่บทแรก (กุศล อกุศล อัปยาคต) ขึ้นตั้ง แล้วอธิบายเรื่องจิต และเจตสิก จำแนกเข้าประเภทต่างๆในมาติกาบทนี้ไปตามลำดับ
๓. รูปกัณฑ์ – อธิบายเรื่องรูปประเภทต่างๆ เข้ากับมาติกาบทแรก (กุศล อกุศล อัปยาคต)
๔. นิกเขปกัณฑ์ – อธิบายมาติกาทั้งหมด ๑๖๔ มาติกา ไล่ลำดับไปจนครบทุกมาติกา
๕. อัตถุทธวารกัณฑ์ (อรรถกถากัณฑ์) – อธิบายอภิธรรมมาติกา ๑๒๒ ข้อใหญ่ๆ

เล่มที่ ๓๕ – วิภังค์

อธิบายแยกแยะ แจกแจง กลุ่มธรรมะสำคัญๆ ๑๘ หมวด โดยแยกรายละเอียดออกให้เห็นทุกแง่มุม จนชัดเจน แบ่งเป็นทั้งหมด ๑๘ วิภังค์ คือ

ชั้นที่ ๕, อายตนะ ๑๒, ธาตุ ๖ ธาตุ ๑๘, อริยสัจ ๔, อินทริย ๒๒, ปัจจัยการ ๑๒, สติปัญญา ๔, สัมมัตถ ๔, อธิปัตยา ๔, โพชฌงค์ ๗, มรรค ๘, ฌาน, อัปปมัญญา ๔, ศีล ๕, ปฏิสัมภทา ๔, ญาณ ๑-๑๐, เรื่องเล็กๆน้อยๆ และหลักธรรมสำคัญ

เล่มที่ ๓๖ – ธาตุกถา และ ปุคคลบัญญัติ

เล่มที่ ๓๖ นี้ได้รวม ๒ หมวดเข้าไว้ด้วยกันในเล่มเดียว คือ ธาตุกถา และ ปุคคลบัญญัติ ดังนี้

ธาตุกถา – นำเอาหัวข้อธรรมต่างๆมาสังเคราะห์เข้ากับ ชั้นที่, อายตนะ และธาตุ ว่าสังเคราะห์เข้ากันได้หรือไม่

ปุคคลบัญญัติ – การบัญญัติบุคคล ว่าบุคคลอย่างไร มีชื่อเรียกว่าอย่างไร เช่น ความหมายของ พระเสขะบุคคล ความหมายของพระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นต้น

เล่มที่ ๓๗ – กถาวัตถุ

เป็นการถามตอบข้อธรรม ๒๑๙ ข้อ โดยพระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระในการสังคายนาครั้งที่ ๓ มีระบุ ว่าถามตอบข้อไหน เนื่องจากความเห็นผิดของนิกายไหน แต่งขึ้นเพื่อแก้ความเห็นผิดที่แตกแยก ออกไปเป็นนิกายต่างๆ

เล่มที่ ๓๘ – ยมก ๑

เป็นการอธิบายธรรม โดยการถามตอบ เพื่อให้เห็นความหมายและขอบเขตของข้อธรรมนั้นๆ อย่างชัดเจน โดยจะตั้งคำถามขึ้นมาเป็นคู่ๆ และมีเนื้อความย้อนกันเอง ภาคแรกแบ่งเป็น ๗ หมวดย่อย ดังนี้

๑. มูลยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นมูล
๒. ชั้นยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นชั้น
๓. อายตนะยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นอายตนะ
๔. ธาตุยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นธาตุ
๕. สัจจยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นสัจจะ
๖. สังขารยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นสังขาร
๗. อนุสสยยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นอนุสสัย

เล่มที่ ๓๙ – ยมก ๒

เป็นภาคต่อจากเล่มที่ ๓๘ แบ่งเป็น ๓ หมวดย่อย ดังนี้

๑. จิตตยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นจิต
๒. ธัมมยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นธรรม
๓. อินทริยมก – ว่าด้วยธรรมเป็นคู่อันเป็นอินทริย์

ปฏิฐาน (เล่ม ๔๐-๔๕)

ในหมวดปฏิฐาน จะว่าด้วยปัจจัย ๒๔ คือ แสดงให้เห็นว่าธรรม หรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีความสัมพันธ์กัน เป็นปัจจัยแก่กันและกัน รวมทั้งหมด ๖ เล่ม ดังนี้

เล่มที่ ๔๐ – ปฏิจจกัมม ๑ อนุโลมติกปฏิจจกัมม

ว่าด้วยปัจจัยอันเกี่ยวกับกรรม ๓ อย่าง กุศลกรรม ๓, เวทนา ๓, วิบาก ๓, อุปาทินนระ ๓ และ สังกิลิฏฐะ ๓ (คือปัจจัยแห่งกรรมในธัมมสังคณี, พระอภิธรรมปิฎก, ธัมมสังคณี, เล่ม ๓๔)

เล่มที่ ๔๑ – ปฏิจจกัมม ๒ อนุโลมติกปฏิจจกัมม

อธิบายข้อธรรมจากธัมมสังคณีต่อจากเล่มที่ ๔๐

เล่มที่ ๔๒ – ปฏิจจกัมม ๓ อนุโลมทุกปฏิจจกัมม

อธิบายถึงปัจจัยแห่งหัวข้อธรรมจากธัมมสังคณี ในธรรมะหมวด ๒

เล่มที่ ๔๓ – ปฏิจจกัมม ๔ อนุโลมทุกปฏิจจกัมม

อธิบายถึงปัจจัยแห่งหัวข้อธรรมจากธัมมสังคณีหมวด ๒ ต่อจากเล่มที่ ๔๒

เล่มที่ ๔๔ – ปฏิจจกัมม ๕ ธรรมหมวดต่าง ๆ

อธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในคัมภีร์ธัมมสังคณี

เล่มที่ ๔๕ – ปฏิจจกัมม ๖ หัวข้อสำคัญ ๓ ประการ

อธิบายความเป็นปัจจัยแก่กันแห่งธรรมทั้งหลายในคัมภีร์ธัมมสังคณีในแง่ปฏิเสธ แบ่งเป็น ๓ หมวดย่อย ดังนี้

๑. ปัจจนียปฏิจจกัมม – ใช้หลักปฏิเสธ + ปฏิเสธ ในการวิเคราะห์ข้อธรรม
๒. อนุโลมปัจจนียปฏิจจกัมม – ใช้หลักอนุโลม + ปฏิเสธ ในการวิเคราะห์ข้อธรรม
๓. ปัจจนียานุโลมปฏิจจกัมม – ใช้หลักปฏิเสธ + อนุโลม ในการวิเคราะห์ข้อธรรม

สรุปโครงสร้างพระไตรปิฎกทั้ง ๓ หมวด

พระวินัยปิฎก (๑-๘)	พระสุตตันตปิฎก (๙-๓๓)	พระอภิธรรมปิฎก (๓๔-๔๕)
มหาวิภังค์ (เล่ม ๑-๒) ม ศิล และข้อห้ามของภิกษุ	ทีฆนิกาย (เล่ม ๙ - ๑๑) ที พระสูตรขนาดยาว (๓๔ สูตร)	ธัมมสังคณี (เล่ม ๓๔) สัง รวมกลุ่มธรรมะเป็นหัวข้อสั้นๆ
ภิกขุณีวิภังค์ (เล่ม ๓) ภิ ศิล และข้อห้ามของศีลภิกษุณี	มัชฌิมนิกาย (เล่ม ๑๒ - ๑๔) ม พระสูตรขนาดกลาง (๓๒ สูตร)	วิภังค์ (เล่ม ๓๕) วิ แยกกลุ่มธรรมะเพื่อให้ชัดเจน
มหาวรรค (เล่ม ๔ - ๕) ม พุทธประวัติช่วงแรกๆ และพิธีกรรมต่างๆ	สังยุตตนิกาย (เล่ม ๑๕ - ๑๙) สัง พระสูตรประมวลเป็นเรื่องๆ (๗,๗๖๒ สูตร)	ธาคูถา (เล่ม ๓๖) ธา เรื่องธาคู การบัญญัติบุคคล
จูฬวรรค (เล่ม ๖ - ๗) จู สังฆกรรม,ความเป็นมาภิกษุณี,สังคายนา	อังคุตตรนิกาย (เล่ม ๒๐ - ๒๔) อัง พระสูตรเป็นข้อๆ (๑๙,๕๕๗ สูตร)	บุคคลบัญญัติ (เล่ม ๓๖) ปุ เรื่องการบัญญัติบุคคล
ปริวาร (เล่ม ๘) ป เบ็ดเตล็ดพระวินัย	ขุททกนิกาย (เล่ม ๒๕ - ๓๓) ขุ พระสูตรเบ็ดเตล็ด, ภาสิตสาวก, ชาดก	กถาวัตถุ (เล่ม ๓๗) ก ถาม-ตอบหลักธรรม ๒๑๙ ข้อ
		ยมก (เล่ม ๓๘-๓๙) ย ว่าด้วยธรรมะเป็นคู่ๆ
		ปิฎกฐาน (เล่ม ๔๐-๔๕) ป ธรรมะที่เป็นปัจจัยเกื้อกูลกัน ๒๔ อย่าง

แผนภาพที่ ๗ โครงสร้างพระไตรปิฎกทั้ง ๓ หมวด

ปกิณกะ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย^{๑๑}

- พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมีจำนวนรวม ๔๕ เล่ม
- พระไตรปิฎก ๔๕ เล่มนี้รวบรวมพระธรรมไว้ทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี (แบ่งเป็นพระวินัยปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี, พระสุตตันตปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี และ พระอภิธรรมปิฎก ๔๒,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี)
- จำนวนหน้ารวมทั้งหมด คือ ๒๒,๓๗๙ หน้า
- จำนวนตัวอักษรรวมทั้งหมด คือ ๒๔,๓๐๐,๐๐๐ ตัวอักษร

ภาพที่ ๒ พระไตรปิฎกฉบับ
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

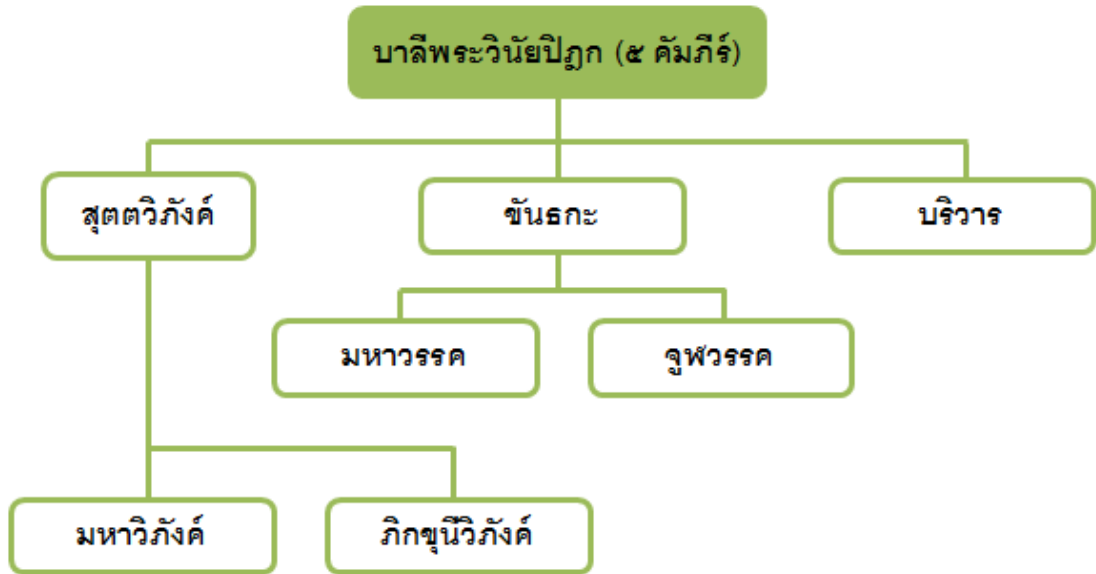
โครงสร้างบาลีพระไตรปิฎก^{๑๒}

การจัดหมวดหมู่พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนั้น มีข้อแตกต่างจากฉบับภาษาไทยเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม เป็นเพียงการเรียกชื่อและแบ่งหมวดหมู่ย่อยที่ต่างกันเท่านั้น แต่เนื้อหาสาระและข้อธรรมในพระไตรปิฎกทั้งสองภาษานั้นเหมือนกัน ในที่นี้จะยกการแบ่งหมวดหมู่ย่อยของบาลีพระไตรปิฎกมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตตโต), **พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

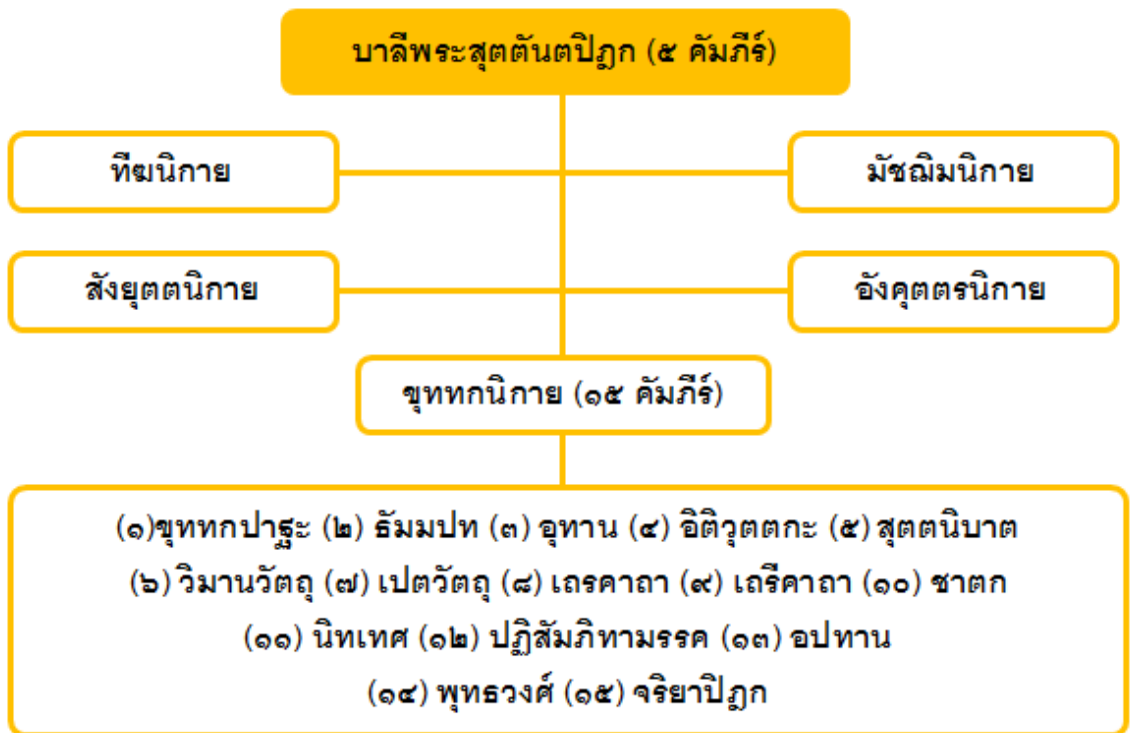
^{๑๒} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔.

โครงสร้างบาลีพระวินัยปิฎก

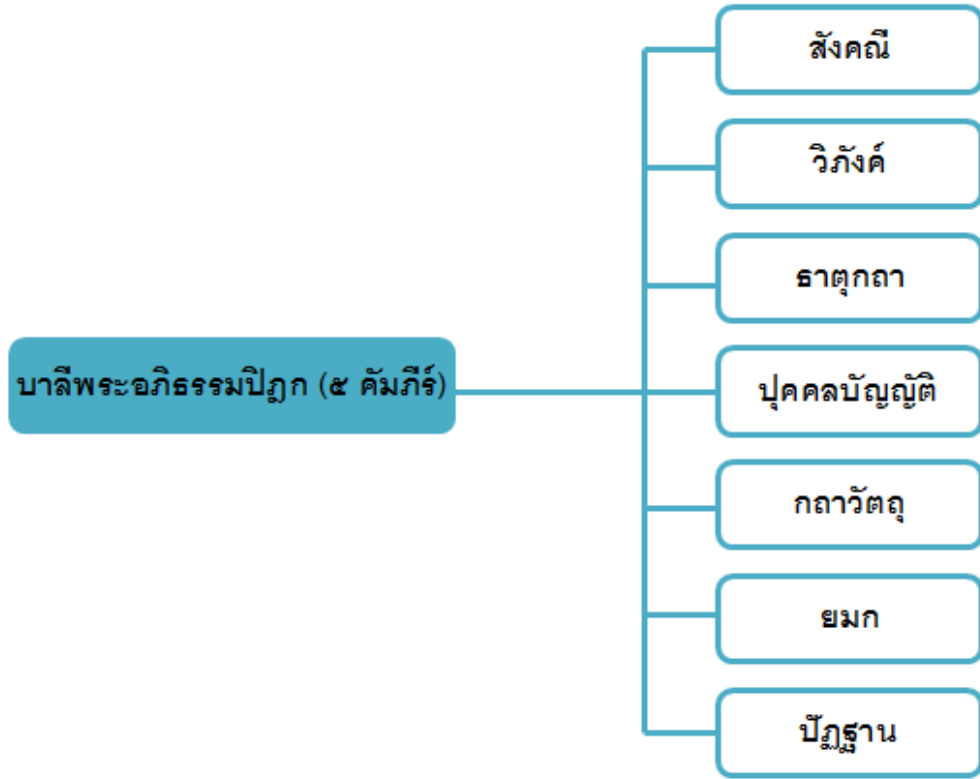
แผนภาพที่ ๘ โครงสร้างบาลีพระวินัยปิฎก

โครงสร้างบาลีพระสุตตันตปิฎก

แผนภาพที่ ๙ โครงสร้างบาลีพระสุตตันตปิฎก

โครงสร้างบาลีพระอภิธรรมปิฎก

แผนภาพที่ ๑๐ โครงสร้างบาลีพระอภิธรรมปิฎก

ลำดับชั้นคัมภีร์ทางพุทธศาสนา^{๑๑}

นอกจากพระไตรปิฎก ซึ่งถือเป็นคัมภีร์ที่สำคัญที่สุดในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีคัมภีร์ในลำดับชั้นอื่นๆ ซึ่งถือเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาพระพุทธศาสนาเช่นกัน โดยจัดเรียงตามลำดับได้ดังนี้

พระไตรปิฎก เป็นหลักฐานชั้นที่ ๑ เรียกว่า บาลี

อรรถกถา เป็นหลักฐานชั้นที่ ๒ เป็นคำอธิบายพระไตรปิฎก

^{๑๑} สุชีพ ปุณฺณานุกาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

ฎีกา เป็นหลักฐานชั้นที่ ๓ เป็นคำอธิบายอรรถกถา

อนุฎีกา เป็นหลักฐานชั้นที่ ๔ เป็นคำอธิบายฎีกา

อรรถกถา

วิธีการแบ่งอรรถกถา^{๑๔}

๑. แบ่งตามผู้แต่ง

- ❖ พุทธสังฆวันนิตะ (พุทธกถา) – พระพุทธเจ้าอธิบายพุทธพจน์เอง
- ❖ อนุพุทธสังฆวันนิตะ (อนุพุทธกถา) - พระสาวกอธิบายพุทธพจน์

๒. แบ่งตามภาษา

- ❖ มคธอรรถกถา – แต่งด้วยภาษามคธ (บาลี)
- ❖ สิงหลอรรถกถา – แต่งด้วยภาษาสิงหล

๓. แบ่งตามยุคสมัย

- ❖ โบราณอรรถกถา – อรรถกถารุ่นเก่า
- ❖ อภินวอรรถกถา – เรียบเรียงขึ้นใหม่ (วิสุทธิมรรค, คัมภีร์ญาโณทโย)
 - วิตถารอรรถกถา – เนื้อหาตามลำดับบทบาลีในพระไตรปิฎก
 - สังคหอรรถกถา – อธิบายเฉพาะบทบาลีที่ซับซ้อน

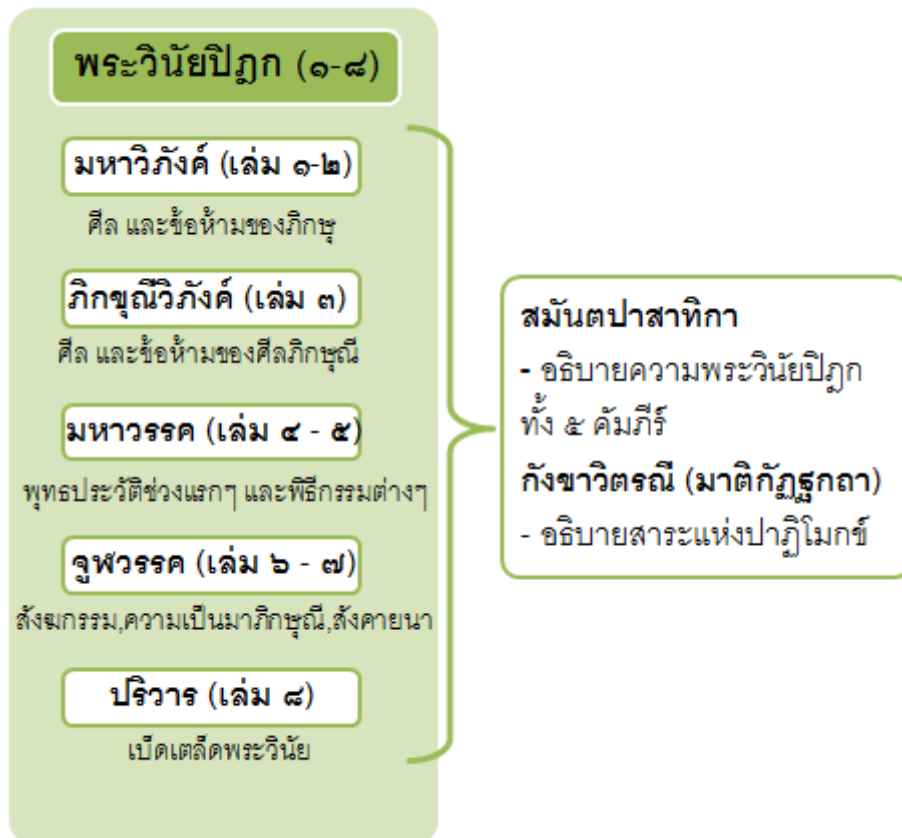
๔. แบ่งตามสายคัมภีร์

- ❖ อรรถกถาสายพระวินัยปิฎก – อธิบายขยายความพระวินัยปิฎก
- ❖ อรรถกถาสายพระสุตตันตปิฎก – อธิบายขยายความพระสุตตันตปิฎก
- ❖ อรรถกถาสายพระอภิธรรมปิฎก – อธิบายขยายความพระอภิธรรมปิฎก

^{๑๔} ศน.ดร.ดร. มหาวินิจฉัยมนตรี, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ไทย
 รายงานการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐-๔๕.

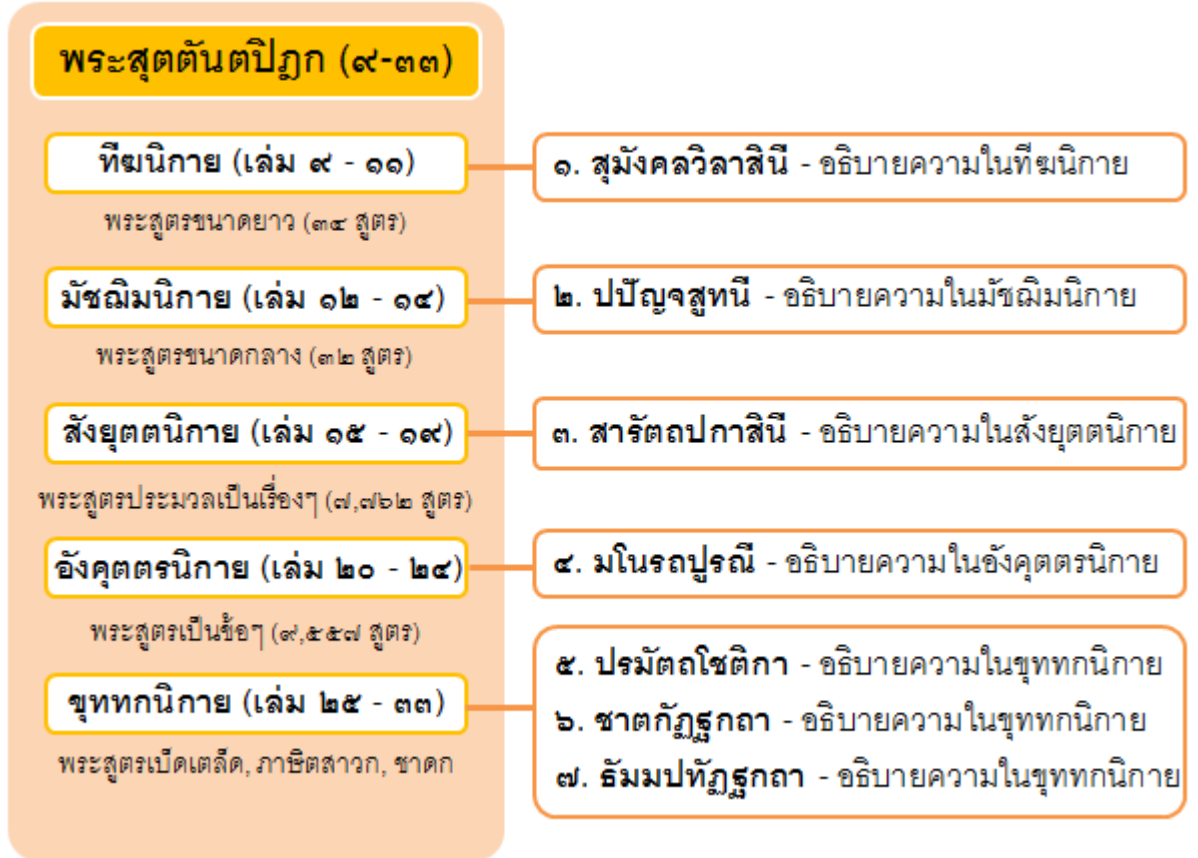
เนื่องจากคัมภีร์อรรถกถานั้นมีเป็นจำนวนมาก เป็นผลงานของท่านพระอรรถกถาจารย์หลายๆท่าน รวบรวมขึ้นในเวลาต่างๆกันไป จึงไม่สามารถนำมาเสนอได้ครบทุกเล่ม ในที่นี้จะขอนำเสนอคัมภีร์อรรถกถาซึ่งเป็นผลงานของท่านพระพุทธโฆษาจารย์ มาดังนี้

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

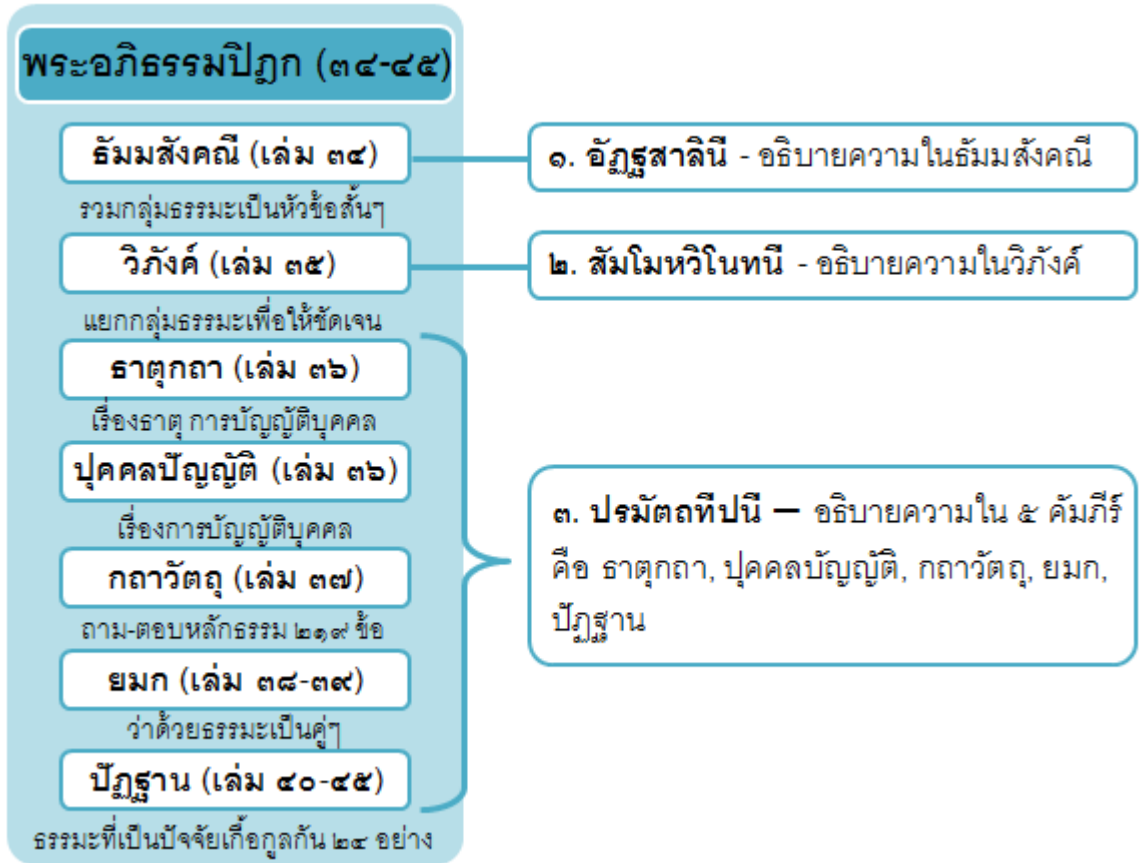
แผนภาพที่ ๑๑ อรรถกถาพระวินัยปิฎก

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

แผนภาพที่ ๑๒ อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

แผนภาพที่ ๑๓ อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

พระอรรถกถาจารย์^{๑๕}

พระอรรถกถาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์อรรถกถานั้น มีจำนวนหลายท่าน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างมาบางท่าน ดังนี้

- ❖ **พระพุทธโฆษาจารย์** (ช่วงปี พ.ศ. ๙๔๕ - ๑๐๐๐) ภูมิลำเนาเดิมคือพุทธคยา แคว้นมคธ ถือว่าเป็นนักประพันธ์ฝ่ายบาลีที่มีชื่อเสียงที่สุด

^{๑๕} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๕๖.

- ❖ พระพุทธทศตตะ (ช่วงปี พ.ศ. ๙๔๐ – ๑๐๐๐) เป็นชาวอุรुकปุระ อาณาจักรโจฬะ อินเดีย ผลงานที่เด่นชัดที่สุด คือ หนังสือ อภิธรรมมาตาร
- ❖ พระธรรมปาละ (ช่วงปี พ.ศ. ๙๔๐ – ๑๐๐๐) เกิดที่อาณาจักรทมิฬ อินเดียใต้ มีผลงานที่สำคัญหลายเล่ม เช่น อรรถกถาเปตวัตถุ อรรถกถาวิมานวัตถุ และอรรถกถาวิสุทธีมรรค เป็นต้น

คัมภีร์ฎีกา

คัมภีร์ฎีกาเถรวาทยุคแรกหมายถึงเฉพาะคัมภีร์ที่อธิบายอรรถกถา แต่ยุคหลังหมายความรวมถึงคัมภีร์ที่อธิบายความหมายของคัมภีร์อื่นๆ ด้วย เช่น ฎีกาพงศาวดารบาลี เป็นต้น^{๑๖}

การแบ่งคัมภีร์ฎีกา

แบ่งตามสายคัมภีร์

- ❖ ฎีกาอรรถกถาพระวินัยปิฎก – อธิบายขยายความอรรถกถาพระวินัยปิฎก (รวม ๒๑ คัมภีร์)
- ❖ ฎีกาอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก – อธิบายขยายความอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก (รวม ๑๑ คัมภีร์)
- ❖ ฎีกาอรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก – อธิบายขยายความอรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก (รวม ๔๒ คัมภีร์)

คัมภีร์อนุฎีกา

เป็นคัมภีร์ที่อธิบายขยายความคัมภีร์ฎีกา ในภาษาบาลีเรียกว่า อภินวฎีกา แปลว่า ฎีกาใหม่^{๑๗}

^{๑๖} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๙๐-๙๓.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔-๙๕.

แบ่งตามสายคัมภีร์

❖ อนุฎีกาพระวินัยปิฎก

๑. วินยลักขานฎีกาคัมภีร์ใหม่
๒. ขุททกสิกขานฎีกาคัมภีร์ใหม่ (พระสมุ้งคल्पสาทนีฎีกา)
๓. มูลสิกขานฎีกาคัมภีร์ใหม่

❖ อนุฎีกาพระสุตตันตปิฎก

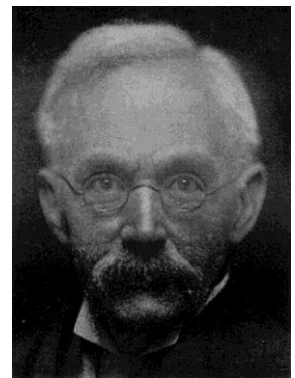
๑. ผลงานพระสารีบุตรชาวศรีลังกา ๑๑ คัมภีร์
๒. ผลงานพระอนุฎีกาจารย์รูปอื่นๆ ๒ คัมภีร์

❖ อนุฎีกาพระอภิธรรมปิฎก

๑. ผลงานพระอานันทะ ๖ คัมภีร์
๒. ผลงานพระสมุ้งคละ ๖ คัมภีร์
๓. ไม่ปรากฏผู้แต่ง ๕ คัมภีร์

สมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society)

สมาคมบาลีปกรณ์ก่อตั้งโดย Mr. T.W. Rhys Davids ประเทศอังกฤษ จัดตั้งขึ้นเพื่อแปลและเผยแพร่คัมภีร์ทางพุทธศาสนาในภาษาบาลี อักษรโรมัน และภาคภาษาอังกฤษ^{๑๔}

ภาพที่ ๓ Mr. T.W. Rhys Davids ผู้ก่อตั้งสมาคมบาลีปกรณ์

^{๑๔}แหล่งที่มา : <http://www.palitext.com> [๑๐ ก.ค. ๒๕๕๕].

พระไตรปิฎกฉบับบาลีปกรณ์ (The Pali Canon)

พระวินัยปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์^{๑๙}

Pāli Title	English Translation
<u>Vinaya-pitaka</u>	
<u>Vinaya-pitaka</u>	The Book of the Discipline

ตารางที่ ๑ พระวินัยปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์

พระสุตตันตปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์^{๒๐}

Pāli Title	English Translation
<u>Sutta-pitaka:</u>	
<u>Dīgha-nikāya</u>	Dialogues of the Buddha
<u>Majjhima-nikāya</u>	Middle Length Sayings
<u>Samyutta-nikāya</u>	Connected Discourses of the Buddha; The Book of Kindred Sayings
<u>Aṅguttara-nikāya</u>	The Book of Gradual Sayings
<u>Khuddaka-nikāya:</u>	
<u>Khuddakapāṭha</u>	The Minor Readings
<u>Dhammapada</u>	Word of the Doctrine, Minor Anthologies I
<u>Udāna</u>	Verses of Uplift; The <u>Udāna</u>
<u>Itivuttaka</u>	<u>Itivuttaka</u> (translation); As It Was Said
<u>Suttanipāta</u>	Group of Discourses, 2nd ed.; The Rhinoceros Horn (paperback)
<u>Vimānavatthu</u>	Stories of the Mansions
<u>Petavatthu</u>	Stories of the Departed
<u>Theragāthā</u>	Elders' Verses Vol. I; Psalms of the Brethren; Poems of Early Buddhist Monks (paperback)
<u>Therīgāthā</u>	Elders' Verses Vol. II; Psalms of the Sisters; Poems of Early Buddhist Nuns (paperback)
<u>Jātaka</u>	Stories of the Buddha's Former Birth
<u>Niddesa</u>	<i>No PTS translation yet available</i>
<u>Patisambhidāmagga</u>	The Path of Discrimination
<u>Apadāna</u>	<i>No PTS translation yet available</i>
<u>Buddhavamsa</u>	The Chronicle of the <u>Buddhas</u>
<u>Cariyāpitaka</u>	The Basket of Conduct

ตารางที่ ๒ พระสุตตันตปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์

^{๑๙}แหล่งที่มา : <http://www.palitext.com> [๑๐ ก.ค. ๒๕๕๕].

^{๒๐}แหล่งเดียวกัน

พระอภิธรรมปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์^{๒๑}

Pāli Title	English Translation
Abhidhamma-pitaka:	
<u>Dhammasaṅgānī</u>	Buddhist Psychological Ethics
<u>Vibhaṅga</u>	The Book of Analysis
<u>Dhātukathā</u>	Discourse on Elements
<u>Puggalapaññatti</u>	A Designation of Human Types
<u>Kathāvatthu</u>	Points of Controversy
<u>Yamaka</u>	No PTS translation yet available
<u>Tikapatthāna</u>	Conditional Relations
<u>Dukapatthāna</u>	No PTS translation yet available

ตารางที่ ๓ พระอภิธรรมปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์

อรรถกถาพระไตรปิฎกฉบับบาลีปกรณ์ (The Pali Commentary)

อรรถกถาพระวินัยปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์^{๒๒}

Pāli Title	Commentary Title	Translation
<u>Vinaya-pitaka</u>	<u>Samantapāsādikā</u>	The Inception of Discipline
	<u>Kaṅkhāvitaranī</u> (on the <u>Pātimokkha</u>)	<u>Pātimokkha</u>

ตารางที่ ๔ อรรถกถาพระวินัยปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์

^{๒๑}แหล่งที่มา : <http://www.palitext.com> [๑๐ ก.ค. ๒๕๕๕].

^{๒๒}แหล่งเดียวกัน

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์^{๒๓}

Pāli Title	Commentary Title	Translation
Sutta-pitaka:		
<u>Dīgha-nikāya</u>	<u>Sumangalavilāsinī</u>	
<u>Majjhima-nikāya</u>	<u>Papañcasūdanī</u>	
<u>Samyutta-nikāya</u>	<u>Sāratthappakāsinī</u>	
<u>Aṅguttara-nikāya</u>	<u>Manorathapūranī</u>	
Khuddaka-nikāya:		
<u>Khuddakapāṭha</u>	<u>Paramatthajotikā (I)</u>	<u>The Illustrator of Ultimate Meaning</u>
<u>Dhammapada</u>	<u>Dhammapada-atthakathā</u>	<u>Buddhist Legends</u>
<u>Udāna</u>	<u>Paramatthadīpanī (I)</u>	<u>Udāna Commentary</u>
<u>Itivuttaka</u>	<u>Paramatthadīpanī (II)</u>	<u>Itivuttaka Commentary</u>
<u>Suttanipāṭa</u>	<u>Paramatthajotikā (II)</u>	
<u>Vimānavatthu</u>	<u>Paramatthadīpanī (III)</u>	<u>Vimāna Stories</u>
<u>Petavatthu</u>	<u>Paramatthadīpanī (IV)</u>	<u>Peta Stories</u>
<u>Theragāthā</u>	<u>Paramatthadīpanī (V)</u>	
<u>Therīgāthā</u>	<u>Paramatthadīpanī (VI)</u>	<u>The Commentary on the Verses of the Therīs</u>
<u>Jātaka</u>	<u>Jātaka-atthakathā</u>	<u>The Stories of the Buddha's Former Births</u>
<u>Niddesa</u>	<u>Saddhammapajjotikā</u>	
<u>Patisambhidāmagga</u>	<u>Saddhammappakāsinī</u>	
<u>Apadāna</u>	<u>Visuddhajanavilāsinī</u>	
<u>Buddhavamsa</u>	<u>Madhuratthavilāsinī</u>	<u>The Clarifier of the Sweet Meaning</u>
<u>Cariyāpitaka</u>	<u>Paramatthadīpanī (VII)</u>	

ตารางที่ ๕ อรรถกถาพระสุตตันตปิฎกฉบับบาลีปกรณ์

^{๒๓}แหล่งที่มา : <http://www.palitext.com> [๑๐ ก.ค. ๒๕๕๕].

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์^{๒๔}

Pāli Title	Commentary Title	Translation
Abhidhamma-piṭaka :		
Dhammasaṅgāṇī	Atthasālinī	The Expositor
Vibhaṅga	Sammohavinodanī	Dispeller of Delusion
Dhātukathā	Pañcappakarana-atthakathā	
Puggalapaññatti	Pañcappakarana-atthakathā	
Kathāvatthu	Pañcappakarana-atthakathā	The Debates Commentary
Yamaka	Pañcappakarana-atthakathā	
Tikapatthāna	Pañcappakarana-atthakathā	
Dukapatthāna	Pañcappakarana-atthakathā	

ตารางที่ ๖ อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์

ประโยชน์ของการศึกษาโครงสร้างพระไตรปิฎก

๑. เข้าใจภาพรวมทั้งหมดของพระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาว่ามีเนื้อหาอะไรบ้าง
๒. สามารถค้นหาข้อมูลในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น เนื่องจากเข้าใจโครงสร้างทั้งหมดแล้ว
๓. เปรียบเหมือนมีแผนที่นำทางในการศึกษาพระพุทธศาสนาต่อไป เพราะเข้าใจในภาพรวมของพระวินัยและหลักธรรมทั้งหมด รวมถึงเป้าหมายในการศึกษาพระพุทธศาสนา

ฝากทิ้งท้าย

การศึกษาให้รู้และเข้าใจในพระไตรปิฎก เป็นแนวทางการศึกษาในลำดับแรกคือ “ปริยัติ” จากนั้นจึงควรนำไปกระทำตาม คือ “ปฏิบัติ” เพื่อให้ได้ผลแห่งการปฏิบัติ นั่นคือ “ปฏิเวธ” ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การศึกษาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีที่สุด จึงควรทำให้ครบทั้ง ปริยัติ ปฏิบัติ และ ปฏิเวธ นั้นเอง

^{๒๔} แหล่งเดียวกัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกศึกษา. กรุงเทพมหานคร :

ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓.

ธรรมรักษา. พระไตรปิฎก ฉบับสาร. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์ ๒๕๕๑

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก, ๒๕๕๓.

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

(๒) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

ดร. เทพประวิณ จันทร์แรง. พระพุทธศาสนาเถรวาท. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๑.